

Голові спеціалізованої вченої ради
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
доктору психологічних наук, професору
Валерію Миколайовичу Поліщуку

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора,
завідувача кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
Чернобровкіна Володимира Миколайовича на дисертаційне дослідження
Антоні Володимировича Рудницького
«Психологічні особливості прийняття рішень військовослужбовцями у
кризових ситуаціях»,
подане до захисту в разову спеціалізовану раду
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи.

Актуальність дослідження зумовлена гострою потребою Збройних Сил України у науково обґрунтованих підходах до психологічної підготовки особового складу в контексті сучасних бойових дій, що характеризуються високою динамікою зміни оперативної обстановки (швидкоплинність бойових епізодів, раптовість атак, непередбачувані тактичні маневри противника), невизначеністю джерел і характеру загроз (застосування безпілотників, диверсійних груп, дистанційного мінування), інформаційним перевантаженням від одночасного надходження повідомлень через рації, месенджери та командні системи управління, а також тривалим психологічним тиском від безперервного перебування в зоні обстрілів і загрози життю.

Водночас у вітчизняній військовій психології спостерігалася фрагментарність досліджень, що зосереджувалися переважно на окремих аспектах проблеми – когнітивних упередженнях, емоційному стресі або командній динаміці – без цілісного розгляду процесу прийняття рішень як багаторівневої системної взаємодії. Це зумовило необхідність розробки інтегративної моделі, що об'єднує когнітивний, емоційний, соціальний і

психофізіологічний компоненти функціонування особистості військовослужбовця, та створення на її основі науково обґрунтованої програми психологічної підготовки.

Отже, обрана проблематика є своєчасною, теоретично та практично значущою й відповідає сучасним тенденціям розвитку психологічної науки та системи вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У роботі чітко окреслено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, що забезпечило логічну послідовність реалізації поставленої наукової проблеми. Мета дослідження конкретизована через систему взаємопов'язаних завдань, спрямованих на теоретичне обґрунтування та емпіричну перевірку ролі особистісної терапії як чинника професійного зростання майбутнього психолога.

Враховуючи специфіку досліджуваної проблематики, обґрунтовано добір теоретичних і емпіричних методів дослідження, адекватних його меті та завданням. Використано стандартизоване тестування, опитувальники, спостереження, аналіз рішень у змодельованих кризових ситуаціях (у тому числі в VR-середовищі), фізіологічний моніторинг варіабельності серцевого ритму (HRV); застосування 12 психодіагностичних інструментів, зокрема: ШПРВУ, MSCEIT, CD-RISC, тест Струпа, N-back, тест Райта, гібридний тест ситуаційної обізнаності, тест етичних дилем. Отримані результати опрацьовано із застосуванням методів математико-статистичного аналізу, що забезпечило достовірність та аргументованість сформульованих висновків. Наукові положення й узагальнення логічно впливають із проведеного аналізу та є достатньо переконливими.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності у цілому.

У першому розділі обґрунтовано теоретичні засади процесу прийняття рішень військовослужбовцями у кризових ситуаціях та доведено, що у кризових ситуаціях цей процес є багаторівневою психологічною системою, що інтегрує когнітивні (аналітичне мислення, ситуаційна обізнаність,

когнітивна гнучкість), емоційні (стресостійкість, емоційна регуляція, резильєнтність), соціальні (командна взаємодія, довіра до лідера) та психофізіологічні (варіабельність серцевого ритму, автономна регуляція) компоненти функціонування особистості. Виокремлено типологію стратегій прийняття рішень військовослужбовцями у кризових ситуаціях, яка включає аналітичну, інтуїтивну та евристичну стратегії й описано їхню диференційовану функціональну значущість в залежності від характеристик кризової ситуації. Описано психологічні особливості прийняття рішень військовослужбовцями у кризових ситуаціях, до яких автор відносить когнітивно-емоційні (когнітивна гнучкість, стресостійкість) та соціально-психологічні компоненти (злагодженість командної взаємодії та індивідуальні психофізіологічні особливості особистості).

У другому розділі здійснено аналіз впливу стресу на когнітивно-емоційні процеси та описано його вплив на вибір стратегії прийняття рішень військовослужбовців. Встановлено, що помірний стрес підвищує готовність до дій та активізує інтуїтивну стратегію, тоді як хронічний призводить до аналітичної стратегії, обмежуючи репертуар евристичних правил. Систематизовано типові кризові ситуації за критеріями природи кризи, джерела, динамічності та міжособистісної взаємодії, виокремлено три основні групи: бойові дії, надзвичайні події та морально-психологічні кризи. Обґрунтовано п'ять ключових компонентів психологічної готовності до адаптивного прийняття рішень: когнітивна готовність, емоційна регуляція, стресостійкість, етичне прийняття рішень і лідерство.

У третьому розділі презентовано сутнісний зміст та результати розробленої й апробованої модульної програми психологічної підготовки військовослужбовців до ефективного реалізації різних стратегій прийняття рішень в залежності від характеристики кризової ситуації.

Висновки дисертації сформульовано послідовно та аргументовано; вони відображають основні теоретичні й емпіричні результати дослідження, узагальнюють отримані дані та відповідають поставленим завданням. Робота

характеризується внутрішньою цілісністю, концептуальною завершеністю, науковою виваженістю та відповідністю вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дослідженні вперше в українському науковому просторі комплексно досліджено психологічні механізми прийняття рішень військовослужбовцями у кризових ситуаціях з урахуванням чотирьох ключових компонентів: когнітивного, емоційного, соціального та психофізіологічного; обґрунтовано та емпірично підтверджено модель міжкомпонентної інтеграції факторів, що визначають ефективність ухвалення рішень в умовах бойового стресу, невизначеності та інформаційного перевантаження; розроблено структурну типологію адаптивних стратегій мислення, що включає сценарне планування, емоційну регуляцію, ситуаційну обізнаність та моральну рефлексію у процесі прийняття рішень військовослужбовцями; емпірично визначено психологічні предиктори низької ефективності рішень у бойових умовах, зокрема: недовіра до командування, низький рівень емоційної саморегуляції, слабка командна координація, знижена варіабельність серцевого ритму; створено та апробовано програму психологічної підготовки, спрямовану на розвиток адаптивного стилю прийняття рішень у кризових ситуаціях, яка поєднує елементи когнітивного тренінгу, VR-сценарії, фізіологічний моніторинг та етичну підготовку; уточнено та доповнено теоретико-методологічну базу військової психології в частині міждисциплінарного аналізу процесу прийняття рішень, що дозволяє розглядати його як цілісний психофізіологічний акт, залежний від низки динамічних змінних.

Достовірність отриманих результатів забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, адекватністю застосованих методів дослідження, використанням валідного психодіагностичного інструментарію та коректною математико-статистичною обробкою емпіричних даних.

Значення отриманих дослідницьких результатів для науки і практики освітньої діяльності. полягає у створенні, науковому обґрунтуванні та успішній апробації модульної програми психологічної підготовки військовослужбовців до прийняття рішень у кризових ситуаціях, яка базується на чотирьох психологічних компонентах адаптивності: когнітивному, емоційному, соціальному та психофізіологічному. Програма може бути використана військовими психологами, фахівцями морально-психологічного забезпечення, а також викладачами психології в системі вищої військової освіти та професійного навчання. Адаптована структура занять, засоби стимуляції бойового стресу (VR-сценарії, рольові кейси, симуляції), моделі рефлексії та діагностичні інструменти (MSCEIT, CD-RISC, ШПРВУ) дозволяють ефективно інтегрувати програму у систему підготовки до ротацій, командирських навчань та індивідуального психологічного супроводу.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження впроваджено у діяльності 105-го прикордонного загону імені князя Володимира Великого (Чернігівський прикордонний загін), який здійснює охорону ділянки державного кордону України з Республікою Білорусь у межах Чернігівської області.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Зміст і основні результати дисертаційного дослідження повною мірою відображено у 4 наукових працях, з них 3 - у фахових виданнях категорії Б, затверджених МОН України, та 1 - у міжнародному науковому журналі.

Результати дослідження пройшли апробацію на всеукраїнських науково-практичних конференціях, професійних форумах і наукових заходах, присвячених проблемам професійного розвитку військовослужбовців, що засвідчує їх наукову обґрунтованість і практичну значущість.

Обсяг і зміст публікацій відповідають встановленим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність порушень (наявність) академічної доброчесності. Дисертаційна робота виконана та оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Дисертаційну роботу було перевірено використовуючи систему «Turnitin». Результати перевірки підтверджують її самостійність та оригінальність. Напрацювання інших дослідників містять належно оформлені посилання.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом, позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, необхідно вказати на деякі дискусійні положення та зауваження та пропозиції щодо роботи:

1. На нашу думку, було б доцільним звернути увагу на психологічні особливості прийняття рішень жінками військовослужбовцями, кількість який на сьогодні зростає з року в рік. Порівняння подібних показників суттєво збагатило б якісну сторону роботи.

2. По тексту дисертації простежується термінологічна неоднорідність. В роботі використовуються близькі терміни: “адаптивне мислення” “ефективне мислення” “оптимальне прийняття рішень” тощо. Втім, усі зазначені поняття потребую чіткого смислового обґрунтування, якого не представлено у роботі.

3. Недостатньо чітко представлений опис структурно-функціональної моделі адаптивного прийняття рішень військовослужбовцями. Автором зазначається, що особливістю моделі є врахування динамічних взаємозв'язків між компонентами, де емоційна регуляція виступає медіатором між стресом і когнітивною продуктивністю, соціальна підтримка модерує вплив стресу на індивідуальне функціонування, а психофізіологічна стабільність забезпечує фундамент для вищих психічних функцій. Втім не вказано, чи враховані у моделі виокремлені й обґрунтовані психологічні особливості прийняття рішень військовослужбовцями.

4. Робота не позбавлена орфографічних і стилістичних огріхів

Наведені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної наукової цінності дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Антона Володимировича Рудницького «Психологічні особливості прийняття рішень військовослужбовцями у кризових ситуаціях», виконано на належному науковому рівні, за змістом і структурою відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, а також пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Робота є цілісним, самостійним завершеним науковим дослідженням, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, а її автор Рудницький Антон Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та педагогіки
Національного університету

«Києво – Могилянська академія»

Володимир ЧЕРНОБРОВКІН

